

Babits Mihály betegségei

Wenger Tibor dr. (1) és Gyenes György dr. (2)

(1) egyetemi tanár, Semmelweis Egyetem, (2) egyetemi tanár, az Országos Onkológiai Intézet ny. főigazgatója

Összefoglalás: Babits Mihály (1883-1941) a XX. század egyik legnagyobb magyar irodalmi egyénisége élete folyamán sok betegséggel küszködött. Gyenge alkatú gyermekként többször volt felső légúti megbetegedése, majd már fiatal felnőtt korában reumás panaszai voltak. Vese- és epekő bántalmi gyakran jelentkeztek. Idegrendszere instabil volt. Családi örökségként bipoláris személyiségnek tünt, időnkénti major depressziós tünetekkel. Az 1930-as évek közepétől jelentkeztek nehézlégzéses problémái, melynek oka a pharynx alsó részének, illetve az esophagus felső szakaszának kompressziójából eredt. A szűkületet az ezen a területen elhelyezkedő daganat okozta, melyet Niessen német sebészprofesszor nagyrészt eltávolított 1938 elején, Budapesten. A műtét után többször részesült röntgen besugárzásban és rádium kezelésben. A daganatot, mely malignusnak bizonyult gége eredetűnek gondolták. Csak az 1980-as években derült fény arra, a daganatból készített és Stockholmban feltalált szövettani metszetek átnézése után, hogy az nyálmirigy eredetű, nem sugárérzékeny adenoid cysticus carcinoma, feltehetőleg az alsó garatszakaszból, vagy a nyelőcső felső része mucosájának nyálmirigyeiből ered.

MIHÁLY BABITS AND HIS ILLNESSES

Mihály (Michel) Babits (1883-1941), one of the greatest men of letters in the 20th century Hungary, often fell ill during his life. As a child he had weak resistance against diseases. He had many times upper air pathway inflammations. As early as in young adulthood he got rheumatoid arthritis, too. He frequently suffered from both bile and renal calculosis. From the mid-1930s he had respiratory problems caused by the compression of upper esophagus and/or laryngo-pharynx. It became evident that was because of a tumor which pressed the air passage. The tumor was mainly removed in 1938 by the German surgeon Prof. Rudolf Niessen in Budapest. After the surgery he received X-ray and radium irradiation on several occasions. The tumor which proved to be malignant was believed to be of laryngeal origin. Only in 1980, when the original pathohistological slides prepared from the tumor were discovered in Stockholm, became clear that it had been of salivary gland origin and might have originated from the mucosa of esophagus or the pharynx. It was an adenoid cystic carcinoma, which hadn't been sensitive to irradiation.

Babits Mihály a XX. sz. egyik legnagyobb költője Szekszárdon született 1883-ban és Budapesten halt meg 1941-ben (1. és 2. kép). Iskoláit Szekszárdon kezdte, majd Budapestre került és gimnáziumi tanulmányait Pécsen, fejezte be. Beiratkozott a Királyi Magyar Tudományegyetem (ma ELTE) bölcsészettudományi karára magyar-francia szakra. Később a francia helyett a latint választotta. E mellett megtanult olaszul, jól beszélt németül is (7).

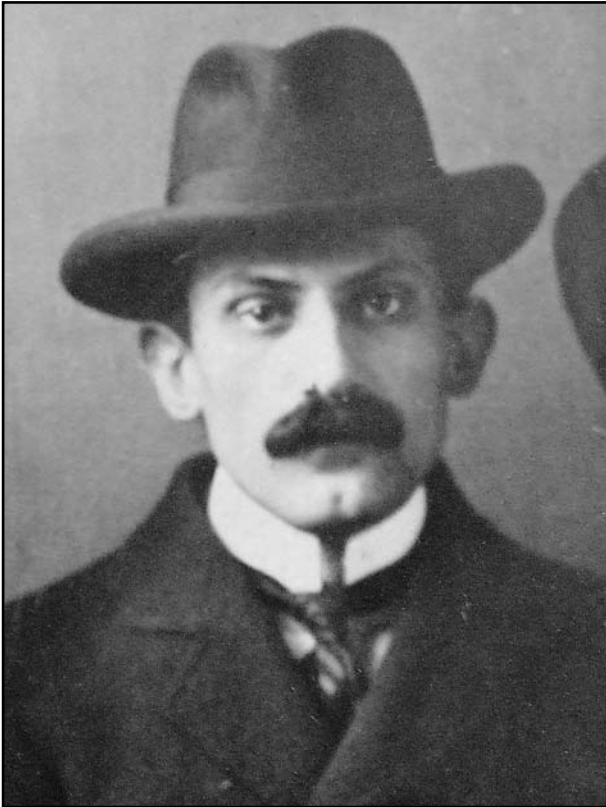
Egész életét különböző betegségek kísérték végig, jöllehet Babits-csal kapcsolatosan általában csak daganatos betegségét szokták emlegetni. Az alábbiakban daganatos betegségének részletes tárgyalása mellett röviden ismertetjük belgyógyászati és pszichiátriai betegségeit is, melyekről – főleg ez utóbbiról – nem igen szoktak megemlékezni.

BELGYÓGYÁSZATI JELLEGŰ BETEGSÉGEK

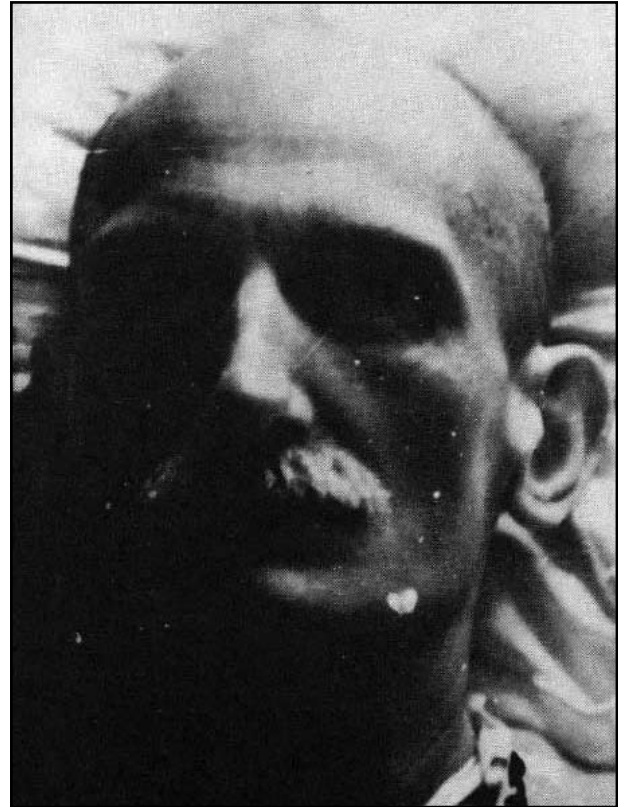
Belgyógyászati kórtörténetét Szállási Árpád (10) foglalta össze részletesen.

Meg kell azonban jegyezni, hogy viszonylag kevés konkrét adat maradt fenn ifjúkora betegségeiről. Gyermekkorára jellemző volt, hogy gyenge „csenevész” gyerek volt. Elemi iskolájának osztályában a legalacsonyabak közé tartozott. Többször volt akut tonsillitise, mely gyakran tons. follicularisnak bizonyult. Ezt az akkor szokásos módszerekkel, Bókay gyermekgyógyászati tankönyve alapján (10) a beteg gyereket hideg étellekkel (tejjel, húsvesszel) táplálták, a tüszöket műszerekkel (kutasz) kiürítették, lázát csillapították és fertőtlenítő öblítést (hipermangán, tripaflavin) végeztek.

Megemlítendő, hogy katonai sorozáson Babits nem

1. kép. Babits Mihály 1929 telén.

2. kép. Babits utolsó fényképe, halála napján.

vált be és még a válságos időkben (I. világháború) sem hívták be katonának. Sápadsága, beteges megjelenése miatt az egyetemi évek alatt évfolyamtársa *Kosztolányi Dezső* „sárgaembernek” nevezte. *Babits* betegségeiről ezekben az években (Kosztolányival ellentétben) soha nem nyilatkozott, nem írt. Befelé fordulása ugyanakkor közelebb vitte másik egyetemi társához, *Juhász Gyulához*. Többet tudunk későbbi belgyógyászati jellegű betegségeiről attól kezdve, hogy felesége, *Tanner Ilona* (*Török Sophie*) a '20-as évek elejétől kezdődően egészen haláláig részletes naplót vezetett. Babits házasságáról, családi életéről sok adatot tudhatunk meg *Sárközi Mátyás* 2012-ben megjelent könyvéből (9).

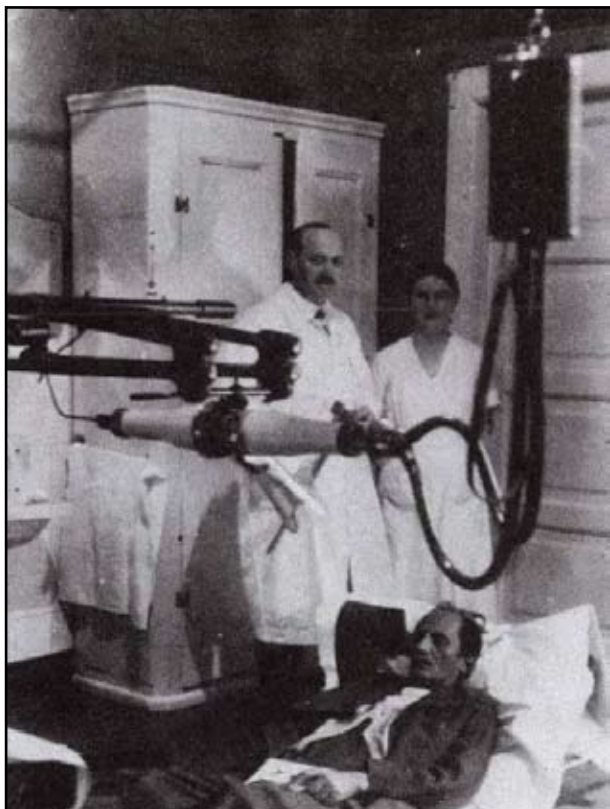
1922 elején megvizsgálta *Székács Béla* (Szent Rókus kórház belgyógyász főorvosa), majd *Benedict Henrik* (a Zsidókórház igazgatója) és a Pajor szanatóriumba (az akkori Aréna út és a Fásor sarkán volt az épület, mely a II. világháború alatt megsemmisült) küldték röntgen vizsgálatra (részletek nem ismeretesek). Még ebben az évben kezelőorvosa *Kaposy Ferenc* tonsillitist, majd dysentériát állapított meg nála, majd ennek szövődményeként (?) rheumás lázat diagnosztizált. Befektették az I. sz. Belgyógyászati klinikára. Itt ismerte meg *Schill Imrét*, kivel élete végéig szoros baráti beteg-orvos viszonyban volt. Megállapították, hogy ízületi panaszai „tonsillogén” eredetűek. Több mint két hónapot töltött az I. sz. Belklinikán.

Későbbiekben szívizomgyulladásra volt, nagy valószí-

nűséggel ezt is a gyakori tonsillitis okozta. 1929-ben, majd 1931-ben influenzás panaszokkal kezelték Esztergomban (Esztergomban Babitséknak nyaralójuk volt) és a Svábhegyi szanatóriumban. Esztergomban többször meglátogatta *Németh László*, ki akkor még gyakorló orvos volt. 1933-ban EKG vizsgálattal egyértelműen megállapították a myocarditist. Felvették a Városmajor szanatóriumba (ma Semmelweis Egyetem Kardiológiai Központ). Digitalis kezelésben részesült. Ez évben olaszországi útja során vesekő rohama volt, ott is kezelésre szorult. 1935-ben nehézlégzésre panaszkodott, melyet *Schill dr.* bronchitisnek gondolt. 1935 év első felében szinte havonta feküdt kórházban (szanatóriumokban). 1935 szeptemberében *Polatschek Elemér* a Zsidókórházban gégetükrözést végzett, térszűkítő folyamatot nem talált. A későbbiek folyamán még többször volt veseköves rohama, mely néha epebántalmakkal is társult. Ekkor azonban már orvosait és Őt is elsősorban daganatos megbetegedése foglalkoztatta.

LELKI BETEGSÉGEK

Babits Mihály pszichiátriai anamnézisének, családi háttérének a lelki életre való hatását, a rokonok, szülők örökölhető betegségeit *Czeizel Endre* foglalta össze (2). A családfa elemzése betegségei örökölhetőségére utalhatnak. Ugyanakkor *Czeizel* megjegyzi: „... az életmű az elsődleges, az alkotó és az alkotási körülmények másodlagosak.” Ezt vallotta Babits is:

3. kép. Sugárkezelésen Révész Vidornál a Park Szanatóriumban. Feltehetőleg 1938-39-ben.

4. kép. Kanül csere a Park Szanatóriumban, 1938 őszén.

„Nem az énekes
Szüli a dalt
A dal szüli énekesét”

(Mint Forró csontok a máglyán c. vers kezdő sorai.)

Babits életéről, pszichés állapotáról, testi betegségeiről számos objektív adat és gazdag életműve áll rendelkezésre, melynek elemzésével a pszichopatológia feltárása lehetséges. Közeli rokonairól, szüleiről számos adat áll rendelkezésre, amint a fent idézett Czeizel közlemény is ezt leszögezi. A költő lelki alkatának részletes elemzését *Németh, Rhimer és Harmath* (8) végezték el.

Babits édesanyja jó képességű, társaságkedvelő ideális lelki alkatú fiatal hölgy volt. Ezt azonban házasságának első éveitől kezdődően periodikusan megjelenő neuropszichiátriai betegségek szakították meg: migrén, premenstruális diszfória és bipoláris kedélybetegség (mániáko-depresszió). *Belia György* szerint (1) az anyai zsarnokság és szigor elől mintegy a migrénes rohamokba menekült. Menstruációs periódusai előtti napokban környezetét elviselhetetlennek érezte, de környezete is ezt érezte vele szemben. Kedélybetegségét a költő is megéneкли:

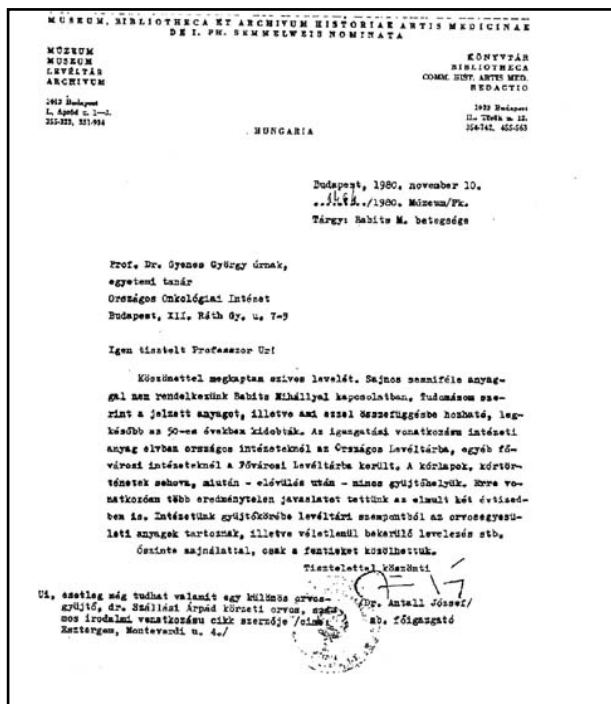
„Hajnalka volt az édesanyám
Kedélybeteg, árva nő ma,
Mióta meghalt édesapám
Házunk oly szomorú, néma...”

(Részlet Anyám nevére c. versből, 1905)

Mihály igen aktív, jó nyelvérzékkel rendelkező sikeres diák volt. Egyetemi tanulmányai elvégzése után a bajai évek alatt (itt volt első munkahelye) már igen visszahúzódó, magányos. Később egyetemi előadásáról (1919) *Márai* ezt írja: „... Hangja szomorú, mint egy vesszor. *Babits* magányos, fekete ember...”. *József Attila* szerint „... magad emésztő szikár alak...”. Személyére a depresszív jelleg mellett a szociális főbiára jellegzetes magatartás (társaság kerülése, magányosság, gátlásosság) volt jellemző.

A Czeizel által is említett családi háttér nagymértékben hozzájárult pszichiátriai betegségének, elsősorban a bipoláris depresszió kialakulásához. Szinte sohasem mosolygott, vidám magatartását alig említik. Lelki alkata környezetének (elsősorban feleségének) leírásáról és verseiből lehet következtetni. A költő életművére jellemző volt a periodicitás (ld. 8). Ez az aktív-passzív állapot általában jellemző a bipoláris személyiségre. 1930 elején írta a következőket:

Látom a ködöket
téli reggeleket,
hétfőket, keddeket,
napokat, heteket...
Nem írok verseket,
beteg vagyok, beteg.
Beteg vagyok, beteg.
Nem írok verseket,

5. kép. Dr. Antall József levele Dr. Gyenes Györgynek.

nem zengek éneket...

Csak egypár szót nyögök

vagy inkább köhögök:

beteg vagyok, beteg..."

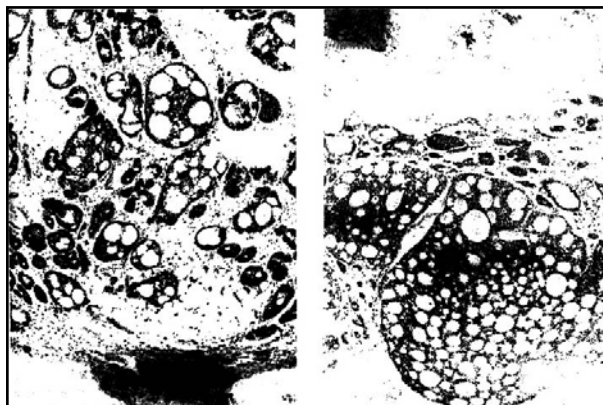
(Részlet a Beteg-Klapancia c. versből)

Többször jelentkezett major depressziós megnyilvánulásai maguktól megjavultak. A major depressziós periódusok között gyakran lépett fel enyhe depresszió (disztímia). Mánias, vagy hypománias jelenségekre a költő magatartásában nem talált adatokat. Agresszióra, öngyilkosságra utaló hajlamot nem mutatott. Utolsó heteiben írta: „...minden rossz, ha a vége rossz...” Ő is kívárta, még ha nehezen is, a véget.

Hoffmann Edit foglalta össze Babits Mihály személyiség rajzát 1940 szilveszterén (tehát jó félévvel halála előtt) készített Roschach felvétel alapján (idézi Tarcsay, 11). Megállapítja: „...Az egész felvételtől olyan gazdag fantáziájú és intelligenciájú, erős formaérzékenységű személyiség tárul elénk, akinek depressziója, gátoltsága belső produktivitását csökkentette a nélkül, hogy ez a külvilággal szemben valamilyen harmóniátlanságot okozna és bár az önmagával való konfliktusokból kiutat keres, a neurózis veszélyét magában hordozza.”

DAGANATOS BETEGSÉGE

Mint fentebb említettük Babits 1932-35 között többször panaszkodott nehézlégzésre. Beszéde szaggatottá, néha nehezen érthetővé vált. Nehezebbé esett előadni, rádió előadásait többször meg kellett szakítani. Basch Lóránt

6. kép. Silfverwärd docens által készített szövettani metszet képe, melyet Gyenes prof. kapott Stockholmból. Nyálmirigy eredetű cysticus adenocarcinoma. (Feltehetőleg tracheából, vagy esophagusból)

(jogász, a Baumgarten díj kuratóriumának Babits mellett másik tagja és a költő igen jó barátja) feljegyzései szerint légzési panaszaival Schill Imréhez fordult, ki a leletek alapján azokat asztmás jellegűnek diagnosztizálta. Nehézlégzése, beszédének zavarai ugyanez év tavaszán tovább fokozódtak, azonban vesebántalmai miatt azzal nem igen foglalkoztak. 1935 szeptemberében Polacsek Elemér megvizsgálta és az ő diagnózisa is asztma, krónikus hörghurut volt. 1937. április 18-án a Zsidókorházban Winternitz Arnold kimutatta a gégeszűkületet, melyet a trachea és a cartilago cricoidea magasságában talált és műtétet javasolt. Ezután Schill Imre javaslatára megnézte Lénárt Zoltán gégesz professzor (ki ekkor a Fül- Orr- Gégeszeti klinika igazgatója volt) is, ki megállapította, hogy a térszűkítő folyamatot daganat okozza és szintén műtéti megoldást ajánlott. Ezután kikérte Laub László (gégesz a Margit-, majd a Rókus kórház főorvosa) véleményét is. Ő is a műtétet indikálta. Babits jó barátja Förster Gyula (a János szanatórium főorvosa) is ez utóbbi megoldást javasolta. 1937. április 28-án Korányi Sándornál járt, kit mindenki Magyarország legjobb, legnagyobb orvosának tartott. Korányi a leletek és a vizsgálat eredményeképpen ugyancsak a műtét mellett volt. A Korányival való találkozás előtt Babits mindenképpen el akarta kerülni a műtétet, de végül is beadta derekát. Ekkor írta „Balázsolás” c. versét.

„Mosolyog rajtam, Balázs!

ki mint a szepegő kamasz,

térdeplek itt együgyű oltárod kövén

mosolyog rajtam, csak segíts.

Mert orv betegség öldös ime engemet

és fojtogatja torkomat,

gégém szűkül, levegőm egyre fogy...”

Majd:

S már orvosok
kése fenyeget,...

Babits tehát hozzájárult (a fenti vers is ezt igazolja) lélekben is a műtéthez. Kérdéses volt, hogy ki végezze azt el. *Klopstock Róbert* sebészorvos (Berlinben *Sauerbruch* híres klinikáján dolgozott, és 1935-ben tért vissza Magyarországra, egyébként *Franz Kaffka* kezelőorvosa is volt) javasolta *Babitsnak* és *Basch Lórántnak*, hogy válasszák *Sauerbuch* igen neves munkatársát *Rudolf Niessen* sebészprofesszort, ki szintén elhagyta Németországot (mindketten a náciizmus előretörése miatt) és jelenleg Isztambulban sebészprofesszor. *Basch* felvette a kapcsolatot *Niessen*nel, ki jelezte, hogy 1937 szeptemberében átutazóban lesz Budapesten és akkor megvizsgálja *Babitsot*. Többszöri egyeztetés után 1938. február 10-én került sor a műtétre a Park szanatóriumban. A műtétnél *Winternitz* professzor asszisztált.

Helyi érzéstelenítésben a „légső felső részére” nehezedő daganatot részben eltávolította. Nagy kiterjedése miatt nem lehetett gyökeresen kivenne a terimét. Szövettani vizsgálatra a daganatból mintát vett. A műtét során nem lehetett megállapítani, hogy a daganat jó- vagy rosszindulatú és azt sem, hogy pajzsmirigy, vagy gége eredetű (3). A légzési nehézségek miatt kevésel a sternum felett tracheotómiás kanült helyezett el. *Niessen* a műtétet követően sugárkezelést javasolt (4, 5). A kanül eltömődött és *Niessen* még február 12-én elutazása előtt, a kanült kicserélte. Egyébként is a kanül sok problémát okozott még a későbbiekben is a költőnek (4. kép). A Park szanatóriumban a kanült többször cserélték, és április elején ment *Babits* haza. A műtét után nem tudott beszélni több hétig, majd a kanüllel suttogva beszélt. Hangja csak az év végére tért vissza.

Mindjárt a műtét után többszöri sugárkezelésben részesült, ami akkor röntgen besugárzást jelentett (3. kép). *Basch Lóránt* megírta *Niessen*nek *Babits* állapotát, ki nem tartotta elégségesnek a viszonylag kis dózisú röntgen besugárzást és rádiumkezelést javasolt. Egyben felajánlotta, hogy küld gégekezeléshez szükséges tubusokat. Ezeket a tubusokat általában behelyezték a szűkületbe és helyileg alkalmazták a gégedaganatok terápiájára. *Basch* ezt megköszönte és jelezte, hogy az újonnan megalakult Eötvös Lóránd Rádium és Röntgen Intézetben (a Bakács téren a későbbi, és az azóta megszűnt Schöpf-Merei kórház területén) lehetőség van a rádium terápiára. *Czunft Vilmos* igazgató irányítása alatt novemberben 12 besugárzást kapott (*Török Sophie* leírása szerint) 1939. februártól kezdődően. A besugárzások a rádium kis dózisteljesítménye (a rádium ágyú töltete 3 gramm volt) miatt igen sokáig tartottak, előfordult, hogy akár 11 órát is kellett a rádium ágyú (melyet *Babits* ólomgömbnek nevezett el) alatt feküdni (6). A besugárzások alatt szerzett „élményeit” megírta a Pesti Napló karácsonyi számában „Gondolatok az ólomgömb alatt” címmel. Ebből közlünk itt részleteket:

„A rejtelmes anyag itt van az ólomgömbben, csak egy csipetnyi, de ez a csipet is oly sok, hogy még egyszer ennyiért sok országot kellene bejárni. Sugarai titkos erővel szüntelenül verik testemet s bombázzák atomait, de

ezt sem látni, sem egyébként észlelni nem lehet. Az ember ki van téve a felszabadult erőknek, melyek számára sem ruha, sem csont sem semmiféle vaspáncél nem akadály... A szellem ereje ismertebb, mint a rádiumé. Ez a titokzatos helyiség kínzókamra szerű berendezésével, melynek szigorú pamlagán oly szorongva terülök el igazán barátságosabb lehetne, távolról sem oly csodaszzerű lehetőségekkel izgató, mint odakünn a mindennapi élet, melybe úgy menekülök innen a kezelés után, mintha ágyútűzzel kitett őrhelyről menekülnék... Visszatérek gondolataimhoz. Magyarország áll előttem, de nem a csonka, hanem az igazi, a történelmi Magyarország, a kerek, ép vonal. De nyomban utána felhangzik a csengő, mely a kezelés végét jelzi. Csikordul a gömb, és lassan recsegve kezd fölfelé emelkedni a mennyezet felé. Föülök még lassabban, nehezen, csontjaim eresztékei is csikorognak, milyen szörnyen zsibbadt vagyok, akárcsak Magyarország.”

A műtét alatt kivett szövetmintát kiküldték a stockholmi Rádiumhemmetbe (ez az intézet volt abban az időben a világ elsőszámú daganat diagnosztikai és sugárkezelő intézete). Az intézet igazgatója *Berven* professzor ezzel kapcsolatosan a következőket írta *Rudolf Niessen*nek:

„A rádiumkezelés nagyon kívánatos... *Forsell* professzor éppen most adta át nekem *Babits* úr szövettani vizsgálatának metszeteit. Olyan daganatról van szó, mely viszonylag sugárérzékeny lehet. Sajnos nem képzelhető el, hogy ebben az esetben véglegesen meg tudjuk gyógyítani a beteget, de a telerádium kezelés nem lebecsülendő tüneti eredményt jelenthet” (*Gyenes György* fordítása).

Berven professzor abban sajnos tévedett, hogy a daganat sugárérzékeny, az átmeneti javulást valóban sikerült elérni. 1940. február közepére *Babits* nyelési nehézségei újból előjöttek, melyek március közepére megszűntek. Májusban újabb nyelési problémák miatt orrszondát vezettek be, melyet június közepén vettek csak ki. Újabb röntgenkúra következett. 1940. október 12-én hirtelen elment a hangja, mely váratlanul visszajött december 16-án és 1941. április közepéig jól tudott beszélni. *Répássy Gábor* professzor szerint (személyes közlés) a beszédnek ez a hullámszáma feltehetőleg a n. vagus-nak, illetve a n. recurrens-nak a környező kötőszöveteknek a sugárkezelés okozta ödémájából, irritációjából adódhattak.

Közben 1940 novemberének elején súlyos nyelési problémái voltak. Gastrostómiát végzett el a Siesta szanatóriumban *Schmidt Lajos* professzor, mivel a daganat elzárta az esophagus kezdeti szakaszát. 1941 januárjában újabb rádium besugárzás (dózisát nem ismerjük). Megjegyzendő, hogy 1941. március 3-án tartotta akadémiai székfoglalóját, de a székfoglaló beszédet egyik barátja, *Rédey Tibor* olvasta fel (az Akadémia elnökségének külön engedélyével). 1941 júniusában az esztergomi kórházban feküdt két hétig. 1941. augusztus 3-án mentővel a Sieszta szanatóriumba szállították Esztergomból. Másnap, tehát augusztus 4-én délelőtt itt meghal.

A tumor a garat alsó, vagy a légső felső szakaszából (gége?) indult ki. Pontos adatokat nem ismertünk. Jelen közlemény egyik szerzője (*Prof. Gyenes György*, továbbiakban *Gy. Gy.*) megpróbált utána járni a daganat pontos eredetének. Az első lépése az volt, hogy levélben megkereste az Országos Orvostörténeti Múzeum és Könyvtár akkori főigazgatóját *dr. Antall Józsefet*, és levélben kérte az igazgató urat, hogy amennyiben *Babits Mihály* betegségével, kezelésével foglalkozó adatok vannak a múzeum birtokában, azt lenne szíves betekintésre rendelkezésére bocsájtani. *Antall József* válasza eléggé elszomorító volt (5. kép). Tehát az, hogy kórleírásokat, adatokat az 1950-es években nagy mennyiségben megsemmisítettek.

Gy. Gy. 1980-ban *J. Einhorn* professzorhoz, a Radium-hemmet igazgatójához írt levelében arra kérte *Einhorn* professzort, hogy utána tudnának-e nézni annak, hogy van-e még valamilyen nyoma *Babits Mihály* 1938-ben lezajlott műtétje alkalmából intézetébe küldött daganat esetleges szövettani leletének. 1981. január 14-én kelt levelében az igazgató arról értesítette *Gy. Gy.-t*, hogy az eredeti metszeteket megtalálták, azok értékelhetők. (Hiába Stockholmban nem volt háborús pusztítás, „selejtezés”, de volt/van svéd szervezettség, precizitás.) A metszeteket *Claes Silfswärd* docens átnézte és véleménye szerint *Babits Mihálynak* a garat, vagy a légső mucosájából kiinduló nyálmirigy daganata volt. A tumor tehát nyálmirigy eredetű adenoid cysticus carcinomának bizonyult. A metszetről készült mikrofotót *Silfswärd* elküldte Budapestre (6. kép). Ez magyarázza azt is, hogy a daganat csak alig reagált a sugárkezelésre. Szinte csoda, hogy a műtétet *Babits* több mint 3 évvel túlélte. Feltehetőleg azért terjedt el az, hogy *Babits Mihálynak* gége eredetű daganata volt, mert *Niessen* egyik levelében megemlíti, hogy a gégét károsító tumorról volt szó, amit a műtét elvégzésekor észlelt, de teljes egészében eltávolítani azt nem tudta, amint azt feljebb is jeleztük.

A fényképek az alábbi WEB oldalon érhetők el (kivéve az 5. kép): http://library.arcanum.hu/hu/view/ORSZ_PIMU_Foto_04_Babits_Mihaly/?pg=32&zoom=h&layout=s

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

- *Dr. Kelevéz Ágnes* irodalomtörténész, Babits-kutatónak, a Petőfi Irodalmi Múzeum osztályvezetőjének értékes tanácsaiért és a képanyag rendelkezésünkre bocsájtásáért.
- *Dr. Répássy Gábor* egyetemi tanárnak, (SE. Fül-Orr-Gégészeti és Fej-Nyaksebészeti Klinika) a betegség klinikai értékelésében nyújtott segítségéért.

IRODALOM

1. *Babits Mihály* Beszélgető Füzetek 1938-1941. Összeállította Belia György. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1980.
2. *Czeizel Endre*: Babits Mihály családfájának és szerelmi-családi életének elemzése. In: Sipos Lajos (szerk.) „... Kínok és álmok közt...” Babitsról. Akadémia Kiadó, 2004, pp.9-120
3. *Gerlinger Imre*: Babits Mihály (1883-1941) kórrajza és misztikus fej-nyaki daganata. Otorhynolaryngologia Hungarica, 2012, 58, 18-24.
4. *Gyenes György*: Adatok Babits Mihály betegségéhez in: Kelevéz Ágnes (szerk.): Mint különös hírmondó. Tanulmányok és dokumentumok Babits Mihályról. Petőfi Irodalmi Múzeum, 1983, pp. 293-298.
5. *Gyenes György*: Kosztolányi és Babits sugárkezelése. Magyar Tudomány 1998.11. 1354-1366.
6. *Gyenes György*: Babits Mihály daganatos betegsége. In: Sipos Lajos (szerk.) „... Kínok és álmok közt...” Babitsról. Akadémia Kiadó, 2004, pp.171-226.
7. *Kelevéz Ágnes* (szerk.): Mint különös hírmondó. Tanulmányok és Dokumentumok Babits Mihályról. Petőfi Irodalmi Múzeum, 1983.
8. *Németh Attila, Rihmer Zoltán, Harmat Lidia*: Babits Mihály pszichopatológiája. In: Sipos Lajos (szerk.) „... Kínok és álmok közt...” Babitsról. Akadémia Kiadó, 2004, pp. 227-274.
9. *Sárközi Mátvás*: Párban magányban. Noran Könyvesház, 2012
10. *Szállási Árpád*: Babits Mihály belgyógyászati kórtörténete. In: Sipos Lajos (szerk.) „... Kínok és álmok közt...” Babitsról. Akadémia Kiadó, 2004, pp.121-170.
11. *Tarcsay Izabella*: Babits Mihály személyiségrajza a Rorschach-felvétel alapján. Magyar Pszichológiai Szemle, 1941.3-4. 147-151.